

El llard

(ALDC, VI, 1426. El llard)

El *llard*, ‘greix sòlid obtingut per fusió del sagí del porc’, coneix diverses denominacions al voltant de la idea de ‘substància greixosa’. *Llard* (s. XIV) deriva del llat. LARDUM ‘cansalada’, var. contracta de LARĪDUM que inicialment devia ser un adjectiu (cf. *caro larida*) (DELL); var. *llarc* 129, per equivalència -T = -K (com dial. *càntut/càntuc*), i *llard dolç* 109, 110. Sobre *llard* en val., veg. Martines, 2012: 173-174.

Greix (s. XIV) prové de GRASSUS (< CRASSUS × GROSSUS) amb pas de [A] > [e] per harmonització amb la -U final, en contrast amb el manteniment de la *a* quan la vocal final és -a (*graixa*) (cf. el contrast *queix/caixa*, *feix/faixa*; Coromines, 1971: 280); “també és versemblant partir d’una base *CRASSIES” (DECat); var. *grei* 1-6, 8, 9, 11, 13, com *peix* > *pei*, propi del ross.; *greix blanc* 38, 84, *greix dolç* 7, 10, 12, 14, 15, 24, 86, 90, 91, 97, amb un determinant per a distingir-lo de *greix* ‘substància untuosa’ (cast. *grasa*); *greixó* 92, probablement basat en la pronúncia de *greixor*. *Gras* 150, de GRASSUS com a adjectiu.

Sagí (s. XIII) deriva del llat. vg. *SAGĪNUM, var. de SAGĪNA ‘engreix d’animals’ (“sagina gallinarum”), ‘greix, obesitat’; var. *sa[dʒ]í* 98, 115, 154, 155, 172-174, 176-178, 188, amb africació, *sa[tʃ]í* 158, 160-166, amb ensordiment; *segí* 117, 120, 121, 127, 147, 148, amb tancament palatal per assimilació a la *i* tònica, ajudant-hi l’alternança [a] > [e] freqüent en cat. occ.; *se[dʒ]í* 146, 147, 151, 153, 174, 175, 179, 182, i, amb ensordiment, *se[tʃ]í* 149, 159, 163, 164, 168-171 que, per retractilitat, esdevé *se[tʃ]e* 167; *seigí* 123, 129, 133, 140, 143, amb probable segregació de iod per la palatal, com en *sa[jʒ]í* 135, 141; més les var. sintagmàtiques *sagí dolç* 111, 113 i *se[dʒ]í fus* 145 (*fus* < FŪSU ‘fos’). Sobre *sagí* i der., veg. Martines, 2012: 266-267.

Saïm procedeix del llat. SAGĪMEN i significava inicialment ‘greix de qualsevol animal’.

Manteca (*manteca de cerdo* 181) és un manlleu al cast. murcianomanxec, pel que fa al val. mer. extrem, i al cast.-arag., pel que fa a la resta de localitats.

Sèu prové del llat. SĒBUM ‘greix; greix fos dels animals remugants’ restringit al ‘llard’.

L’alg. *sunja* 85 és pres del campidanès *assunja* (< AXUNGIA ‘greix de porc’ que originàriament volia dir ‘greix d’eix, de fusell’, AX-UNGIA).

La idea de ‘greix líquid’ és present en els mots *suc* 103 (< SŪCUS); *brou* 119 (< germ. BROD); l’alg. *oli de porc* 85 (pron. [ɔri de p’olk]), amb el nucli que és un calc del sard *odzu* ‘oli’ (< OLĒU), que es distingeix de l’*odzu ermanu* ‘oli d’oliva’ (< GERMANUS ‘vertader, autèntic’); també *oli de tocino* 118; *redetido* 89, 90, 93, 99, 100 (var. *redetiu* 87, 94), forma castellanoaragonesa, part. de *derretir* ‘liquidar una substància sòlida’ (d’un ant. *retiu* < llat. vg. *RETRIRE), amb metàtesi; *regalat* 90, 98, part. de *regalar* ‘regalimar’ (< llat. vg. *RECALARE, der. de CALARE, pres del gr. KHALAO ‘deixar caure, afluir’).

Llard i *greix* ocupen gran part del Principat, mentre que *sagí*, que també pren una part d’aquest, s’estén pel val. on ha rebut la competència del modern intrús *manteca*; les var. sintagmàtiques *llard dolç*, *greix dolç* i *sagí dolç* (com *se[dʒ]í fus*) són degudes a la necessitat de distingir el *llard* pròpiament dit del valor més general que tenen aquells nuclis; el fr. *saindoux* portaria el determinant per tal d’evitar l’homonímia amb *sain* ‘sa’ i *sein* ‘sina’. *Saïm* és avui propi del mall., on ha format el der. *ensaïmada*, convertit en *ensiamada* per homonimització amb *enciamada*, der. de *enciam*. *Sèu* és mot menorquí. A notar la sinonímia de l’alg. *sunja/oli de porc*, tributaris al sard.

Són mots normatius *llard*, des del DG₁, 1932; *saïm*, des del DIEC₁, 1995; *sagí*, com a “greix d’un animal. *Sagí fos*”, des del DG₁, 1932.